

III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 336.732:336.76

ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Р. А. КРАМЧЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
(Львівська комерційна академія)

Анотація. Мета статті полягає у виявленні місця і ролі кредитних спілок на фінансовому ринку України у сучасних умовах його функціонування та розвитку. Стаття присвячена дослідженню особливостей економічної природи кредитних спілок і аналізу показників їх діяльності в період із 2011 до 2014 рр.

Виявлено, що розвиток кредитних спілок у рамках фінансового ринку України має негативні тенденції (падіння доходу, зменшення загальної чисельності членів, обсягу активів, капіталу та внесків на депозитні рахунки), а також ризики. Запропоновано й обґрунтовано доцільність створення фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок із метою підтримки ліквідності, фінансової стабільності та підвищення рівня захисту членів кредитних спілок.

У статті обґрунтовано, що створення фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок зміцнить здатність останніх до оперативного рефінансування та їх поточну ліквідність. Основні наукові положення статті можуть бути використанні у процесі якісного вдосконалення законодавчої бази державного регулювання фінансового ринку України загалом і кредитно-кооперативного сектора економіки зокрема.

Ключові слова: кредитна спілка, фінансовий ринок, система кредитної кооперації, державне регулювання економіки, фонд гарантування внесків.

Проблематика становлення та розвитку кредитної кооперації в Україні досліджується вітчизняними науковцями доволі тривалий час. У їх публікаціях діяльність кредитних спілок розглядається з різних позицій. Заслугують на увагу праці О. Волкової, В. Гончаренко, Р. Коцовська, А. Пожар, О. Хоменко, М. Чижевська та інших науковців, де проаналізовані окремі проблеми розвитку кредитних спілок, окреслюються можливі напрями розвитку їх діяльності. У працях В. Гончаренка ґрунтовно опрацьований понятійно-категоріальний апарат кредитної кооперації; у працях А. Пожара – організа-

ційно-економічні аспекти функціонування кредитних спілок як інституційних одиниць у національній економічній системі; М. Чижевської – соціальні наслідки розвитку кредитних кооперативів у міській і сільській місцевостях.

Нині особливо актуальними є дослідження, орієнтовані на підвищення ефективності роботи окремих груп суб'єктів господарювання (дрібних фермерів, сільських жителів, малих підприємств). Ефективному та швидкому впровадженню розроблених пропозицій перешкоджає недостатнє розуміння з боку влади та наукової спільноти

сутності кредитних спілок не лише з позицій кооперативної природи, а й і з позицій визнання їх фінансовими установами поза банківською системою. У цьому контексті важливо дослідити роль кредитних спілок України у кредитуванні населення (зокрема сільського); визначити особливості організації діяльності кредитних спілок, а також їх місце і роль на фінансовому ринку; проаналізувати сучасний стан кредитної підтримки громадян із низьким рівнем життя та сільськогосподарських товаровиробників.

Метою статті є визначення місця і ролі кредитних спілок на фінансовому ринку України у сучасних умовах його функціонування та розвитку. Стаття присвячена дослідженню особливостей економічної природи кредитних спілок і аналізу показників їх діяльності упродовж 2011–2014 рр. Основним завданням є розробка напрямів удосконалення умов розвитку кредитних спілок України в сучасних макроекономічних умовах.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці України, сприяють становленню ринку фінансових послуг. Невід'ємною частиною ринку фінансових послуг є кредитна кооперація, ідея якої відома з давніх часів. Кредитна кооперація виконує в суспільстві специфічну соціальну функцію, яка полягає у забезпеченні населення доступними фінансовими ресурсами на пайових засадах.

Характерними рисами кредитної кооперації є такі дві основні:

1) демократичність (гарантування рівних прав усіх членів незалежно від суми пайового внеску);

2) вигідні умови споживчого кредитування за рахунок «неприбуткового статусу» та відсутності податків на доходи [2].

У чинному законодавстві України передбачена діяльність фінансових установ на кооперативних засадах у двох організаційно-правових формах: кредитні спілки та кооперативні банки. Однак у наш час на ринку фінансових послуг України функціонують лише кредитні спілки.

Кредитна спілка – неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками та їх об'єднаннями на

кооперативних засадах із метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [3].

Неприбуткова природа кредитної спілки полягає в тому, що вся її діяльність спрямована не на отримання прибутку, а на надання кредитних і ощадних послуг своїм членам. У незалежній Україні перші кредитні спілки з'явилися 1992 р. Процес відродження кредитної кооперації в Україні у формі кредитних спілок став набувати реальних рис із лютого 1994 р. У червні 1994 р. кредитні спілки сімнадцяти областей України заснували Національну асоціацію кредитних спілок України (НАКСУ), яка в листопаді 1994 р. стала повноправним членом Всесвітньої ради кредитних спілок (WOCCU) [1]. Кредитні спілки провадять свою діяльність відповідно до Закону України № 2908-III «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. [3].

Станом на 31.12.2014 р. кількість кредитних спілок в Україні становила 589, відокремлених підрозділів – 610. За кількістю членів кредитних спілок, як і раніше, лідирують Львівська область (130,4 тис. осіб), м. Київ і Київська область (78,3 тис. осіб), Івано-Франківська (64,1 тис. осіб) та Закарпатська області (59,7 тис. осіб). Лідерами за розмірами активів є кредитні спілки м. Києва (646,6 млн грн.), Харківської (170,7 млн грн), Львівської (154,5 млн грн) і Херсонської областей (137,8 млн грн). За результатами 2014 р., як і в попередні періоди, більшість кредитних спілок (244 (58,2 %)) налічує у середньому до 1,0 тис. членів. При цьому достатньо велика кількість кредитних спілок 160 (38,2 %) об'єднує від 1,0 тис. до 10,0 тис. членів [3].

Проаналізуємо основні показники фінансової діяльності кредитних спілок України за 2011–2014 рр., зокрема їх активи, капітал, внески (вклади) на депозитні рахунки (рис. 1).

Протягом 2011–2014 рр. дохід кредитних спілок, кількість їх членів, обсяги активів, капіталу та внесків (вкладів) на депозитні рахунки зменшилися, що свідчить про те, що кредитні спілки не відновили свої позиції з часів фінансово-економічної кризи 2008 р.

Рис. 1. Основні показники діяльності кредитних спілок за 2011–2014 рр.
(складено на основі даних [3])

Одним із найбільших ризиків фінансової діяльності кредитних спілок залишається кредитний. Зважаючи на це, доцільно проаналізувати якість кредитного портфеля кредитних спілок України.

Показник частки простроченої заборгованості у кредитному портфелі кредитних спілок (табл. 1) станом на 31.12.2014 р. становить 22,8 %, що на 5,2 в. п. більше, ніж від-

повідний показник станом на 31.12.2013 р. Найбільшим попитом користуються споживчі кредити (63,2 % від суми кредитів (1263,2 млн грн)). У складі споживчих кредитів кредити на придбання автотранспорту становлять 3,1 % (38,7 млн грн); на придбання відео-, аудіотехніки та побутової техніки 2,8 % (35,9 млн грн) і на інші потреби – 94,1 % (1188,6 млн грн).

Таблиця 1

**Структура кредитів кредитних спілок за призначенням
(надані кредитними спілками протягом 2011–2014 рр., %)**

Цільове призначення кредитів	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Споживчі	37,8	63,3	67,0	63,2
Комерційні	9,0	7,6	8,0	10,0
Придбання, будівництво, ремонт і реконструкція нерухомого майна	18,6	24,0	17,0	17,5
Ведення селянських і фермерських господарств	1,7	1,6	2,0	2,0
Кредити, надані на ведення особистих селянських господарств	4,3	6,2	6,0	7,3
Інші потреби	28,5	0,0	0,0	0,0

Примітка. Складено за даними [3].

Друге місце посідають кредити, надані на придбання, будівництво та ремонт нерухомого майна – 17,5 % (348,9 млн грн). Найменшу частку в загальному обсязі ви-

даних кредитів 2,0 % (40,0 млн грн), як і в попередні періоди, має кредитування ведення селянських та фермерських господарств.

Найбільш ризиковими кредитами, з огляду на обсяги прострочених платежів, є:

- кредити, надані на ведення селянських (фермерських) господарств (станом на 31.12.2014 р. середній кредит становить 29,2 тис. грн). Простроченість понад три місяці мають 26,6 % (10,6 млн грн).

- комерційні кредити (станом на 31.12.2014 р. середній кредит становить 34,3 тис. грн). Простроченість понад три місяці мають 25,7 % (51,3 млн грн).

У структурі депозитного портфеля кредитних спілок найбільшу частку мають довгострокові внески (вклади) (понад 12 місяців) 62,2 % (615,9 млн грн), у тому числі внески понад 12 місяців з погашенням у поточному році становлять 325,8 млн грн (32,9 %). Істотну частку 30,1 % (298,1 млн грн) становлять середньострокові внески (вклади) на депозитні рахунки (від 3 до 12 місяців). Внески до запитання та внески (вклади) на депозитні рахунки на строк до 3 місяців становлять 2,2 та 5,5 % відповідно.

Враховуючи значне погіршення фінансових показників кредитних спілок за останній період можна зробити висновок про те, що з метою підтримки ліквідності утримання фінансової стабільності та підвищення рівня захисту членів кредитних спілок певну частину кредитних спілок потрібно рефінансувати, яке не передбачене українським законодавством.

Досвід розвинутих країн світу (зокрема Австралії, Великої Британії, Німеччини, США) свідчить про те, що держава повинна відігравати більш помітну і вагомую роль у забезпеченні фінансової стійкості кредитних спілок. Це може бути реалізовано кількома способами. Найбільш розповсюджений із можливих – створення фонду гарантування внесків членів кредитних кооперативів. Але тут слід зазначити, що такий фонд повинен функціонувати з урахуванням поточного стану та тенденцій розвитку національної економіки, тобто спиратися на реальні кошти, які повинні бути мобілізовані за першої потреби. Ситуація, яка нині склалася в Україні, на жаль, не дозволяє цього зробити у тому форматі (або тим способом), який нині

обговорюється у колі провідних науковців та при владі.

На нашу думку, такий фонд міг би бути створений за спільної участі кредитних спілок, Національного банку України та інших учасників фінансового ринку. Конкретні підходи, ресурси та механізми функціонування такого фонду можуть бути предметом подальшого дослідження автора у цьому напрямі.

Отже, розвитку кредитно-кооперативного руху в Україні характерні негативні тенденції. Однак, зважаючи на масштаб нерозв'язаних проблем, а також унікальні переваги та особливості кредитних спілок, державі необхідно надалі стимулювати розвиток системи кредитної кооперації України.

На нашу думку, це повинно стосуватися таких напрямів: 1) створення законодавчих умов для забезпечення саморегулювання системи кредитної кооперації; 2) забезпечення рефінансування діяльності кредитних спілок шляхом запровадження системи гарантування внесків (вкладів) їх членів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брусковська К. І. Стан та особливості розвитку кредитних спілок України / К. І. Брусковська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 7. – С. 90–95.
2. Дьячкова Ю. М. Активізація діяльності кредитних спілок на ринку фінансових послуг / Ю. М. Дьячкова, І. М. Черненко // Научный вестник ДГМА. – 2011. – № 1 (7Е). – С. 258–263.
3. Підсумки діяльності кредитних установ за 2011–2014 рр. [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : офіційний веб-сайт. – 2014. – Режим доступу : http://nfr.gov.ua/files/ks_. – Назва з екрана.
4. Про кредитні спілки : Закон України № 1096-IV від 10 липня 2003 р. // Баланс. – 2003. – № 7. – С. 12–27.

5. Про кооперацію : Закон України № 1087-15 від 06.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>. – Назва з екрана.
3. *Pidsumky diyalnosti kredytnyh ustanov za 2011-2014* [The results of credit establishments' activities]. Available at: <http://nfp.gov.ua/files/ks>.

REFERENCES

1. Bruskovska K. I. *Nakukovyy visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*, 2008, no. 7, pp. 90–95.
2. Dyachkova Iu. M., Chernenko I. M. *Scientific Bulletin DGMА*, 2011, no. 1 (7E), pp. 258–263.
4. *Pro kredytni spilky: Zakon Ukrayiny* [On credit unions: Law of Ukraine]. *Balans*, 2003, no. 7, pp. 12–27.
5. *Pro kooperatsiyu: Zakon Ukrayiny* [On Cooperation: Law of Ukraine]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

Р. А. Крамченко, кандидат экономических наук, доцент (Львовская коммерческая академия). **Деятельность кредитных союзов на финансовом рынке Украины.**

Аннотация. Цель статьи состоит в определении места и роли кредитных союзов на финансовом рынке Украины в современных условиях его функционирования и развития. Статья посвящена исследованию особенностей экономической природы кредитных союзов и анализу показателей их деятельности в период с 2011 по 2014 гг.

Определено, что развитию кредитных союзов в рамках финансового рынка Украины характерны негативные тенденции (падение дохода, уменьшение общей численности членов, объема активов, капитала и вкладов на депозитные счета), а также риски. Предложено и обосновано целесообразность создания фонда гарантирования вкладов членов кредитных союзов с целью поддержки ликвидности, финансовой стабильности и повышения уровня защищенности членов кредитных союзов.

В статье обосновано, что создание фонда гарантирования вкладов членов кредитных союзов укрепит способность последних к оперативному рефинансированию и в целом укрепит их текущую ликвидность. Основные научные положения статьи могут быть использованы в процессе качественного усовершенствования законодательной базы государственного регулирования финансового рынка Украины в целом и кредитно-кооперативного сектора экономики в частности.

Ключевые слова: кредитный союз, финансовый рынок, система кредитной кооперации, государственное регулирование экономики, фонд гарантирования вкладов.

R. Kramchenko, Cand. Econ. Sci., Docent (Lviv academy of commerce). **The activities of credit unions on financial market of Ukraine.**

Summary. The aim of the article is to identify the place and role of credit unions at the financial market of Ukraine in modern conditions of its functioning and development. The article investigates the credit unions' economic nature features and analysis of their activities during the period from 2011 to 2014.

It was found that credit unions' development within the financial market of Ukraine is inherent negative trends (falling revenue, reducing the total number of members, total assets, capital and contributions to savings accounts) and risks. The creation of the Deposit Guarantee Fund members of credit unions with a view to support the maintenance of financial stability, liquidity and enhance the protection of members of credit unions was proposed and the rationale of it was justified.

The article proved that creating a fund to guarantee deposits of credit union members will strengthen the ability of the latter to rapid refinancing and generally enhance their current liquidity. The main scientific provisions of paper can be used in the qualitative improvement of the legal framework of state regulation of the financial market of Ukraine in general and credit cooperative sector in particular.

Keywords: credit union, financial market, credit cooperation system, government regulation of economy, deposit guarantee foundation.